

NIKOH BARQARORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Tirkasheva Mavluda Akramovna

Milliy universitetning Jizzax filiali "Oilaviy munosabatlar psixologiyasi" yo'nalishi 1 bosqich magistranti

Odilova Go'zal Odil qizi

Milliy universitetning Jizzax filiali "Oila psixologiyasi" kafedrasida 1 bosqich talabasi
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.01.1.075>

Annotatsiya.: Maqolada nikoh barqarorligiga ta'sir etuvchi omillar haqida so'z yuritilib, unda har bir oilada er-xotinning huquq va majburiyatlari yuzasidan tug'ilyotgan bahslar, turmushning darz ketishi va u bilan bog'liq mojarolar, ayrim xonadonlardagi mavjud notinch ma'naviy-ruhiy muhit natijasida sodir bo'layotgan nikohdan ajralishlar bugungi kunda jamiyatimizda jiddiy e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan masalalar haqida batafsil yoritilgan.

Kalit so'zlar: nikoh, oila, farzandlar, turmush o'rtoqlar, oilaning buzilishi, bevalik, ajralish masalasi, majburiyat.

ФАКТОРЫ ВЛИЯЮЩИЕ НА СТАБИЛЬНОСТЬ БРАКА

Туркашева Мавлюда Акрамовна,

Джизакский филиал Национального университета, магистратура 1 ступени «Психология семейных отношений»

Одилова Гозал Одил кызы

студентка 1 курса кафедры «Семейная психология» Джизакского филиала Национального университета

Аннотация: В статье говорится о факторах, влияющих на устойчивость брака, при которых в каждой семье возникают споры относительно прав и обязанностей супругов, распад брака и связанные с этим конфликты, существующее неспокойное моральное состояние в некоторых домохозяйствах. По психической среде подробно обсуждаются вопросы, которым сегодня следует уделять серьезное внимание в нашем обществе.

Ключевые слова: брак, семья, дети, супруги, распад семьи, вдовство, развод, обязательства.

FACTORS AFFECTING THE STABILITY OF MARRIAGE

Tirkasheva Mavluda Akramovna,

Jizzakh branch of the National University, «Psychology of family relations» 1st stage master's student

Odilova Gozal Odil kizi

1st stage student of the «Family Psychology» department of the Jizzakh branch of the National University

Abstract: The article talks about the factors affecting the stability of marriage, in which disputes arise in every family regarding the rights and obligations of spouses, the breakdown of marriage and conflicts related to it, the existing turbulent morale in some households. - Divorces caused by mental environment are discussed in detail about the issues that should be given serious attention in our society today.

Key words: marriage, family, children, spouses, family breakdown, widowhood, divorce, commitment.

Kirish. Jamiyat hayotining o'zgarishi, ma'lum jihatdan oilaga, uning a'zolariga bog'liq

bo‘lganligi bois, bu muammoni o‘rganish va tahlil etish dolzarb jarayon hisoblanadi. Har bir millat oila va u bilan bog‘liq jarayonga alohida e‘tibor qaratib, oila haqidagi bilimlarni, tasavvurlarni va qadriyatlarni avloddan avlodga yetkazib kelmoqdalar.

Oila - ijtimoiy institut sifatida uning a‘zolari yoshi, kasbi, farzandlarning soni, nikoh yoshi, er-xotinlarning milliy mansubligi, hududiy jihatdan yashash joyini inobatga olgan holda tasniflanadi va o‘rganiladi. Oilada er-xotinning huquq va majburiyatlari yuzasidan tug‘ilayotgan bahslar, turmushning darz ketishi va u bilan bog‘liq mojarolar, ayrim xonadonlardagi mavjud notinch ma‘naviy-ruhiy muhit natijasida sodir bo‘layotgan nikohdan ajralishlar bugungi kunda jamiyatimizda jiddiy e‘tibor qaratilishi lozim bo‘lgan masaladir.

Oila masalasida gap ketganda davlatimiz rahbarining ushbu so‘zlarini yodga olish o‘rinlidir. “Avvallari biror oila ajrashsa, mahallada duv-duv gap bo‘lardi, butun mahalla oyoqqa turardi. Ajrim — bu katta fojia. Albatta, barchamizning istagimiz, tilagimiz bitta: qani endi, yurtimizda ajrim degan noxush holatning o‘zi bo‘lmasa... Oilalar parokanda, bolalar tirik yetim bo‘lib, sarson-sargardon bo‘lmasa... Men bir fikrni qayta-qayta aytishdan charchamayman. Oila — bu mehr va baxt qo‘rg‘oni. Oila bor ekan, farzand degan bebaho ne‘mat bor, insoniy qadr-qimmat va ma‘naviyat bor”, — deya ta‘kidlaydi davlatimiz rahbari Sh.Mirziyoyev.

Arzimagan vajlar sabab oilani barbod etish, albatta, bolalar tarbiyasiga salbiy ta‘sir etadi. Xalqimizda «Bolaning uvoli tutadi», degan gaplar ham o‘z-o‘zidan paydo bo‘lmagan. Afsuski, uvol-savobni bilmaydigan, norasidalarining yetim qolishini uylamaydigan ota-onalar ham oramizda yo‘q emas.

Xo‘sh, nima uchun bunday holat vujudga kelyapti? Asl sababi nimada? Tahlillarga ko‘ra, bu muammoning bosh omili — ularning huquqiy bilimga yetarli darajada ega emasliklari, huquqiy savodxonlik darajasining pastligidan dalolat beradi. Shuning uchun ular ajralish holati qanday oqibatlarga olib kelishini tushunib yetmaydilar.

Qolaversa, ajrashish holatlari oilalardagi kelishmovchiliklar, o‘zaro muhabbatning yo‘qligi, fe‘l-atvorning to‘g‘ri kelmasligi, er yoki xotinning kasalligi, achinarlisi, ayrim yigitlarning ichkilikbozlik, giyohvandlikka berilib ketishi yoki boshqa ayollar bilan hayot kechirishi natijasida ham kelib chiqqan.

Bilamizki, oilalar tinchligi va mustahkamligida oila boshlig‘i — erkaklarning o‘rni hamda mas‘uliyati juda katta. Chunki hayotning qiyinchiliklarini ular o‘z yelkalariga oladilar. Afsuski, amaliyotda ko‘rib turibmizki, erkaklarning oilaviy munosabatlarda o‘z o‘rnini yo‘qotib qo‘yayotgani, ya‘ni ikkinchi darajaga tushib qolayotgan holatlar ham yo‘q emas.

Xo‘sh, muammolarning oldini qanday olish zarur? Avvalo, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlab borish zarur. Bu juda muhim ahamiyatga ega. Unda bir qator omillarga e‘tibor qaratish lozim bo‘ladi, ya‘ni oiladagi ajrimlarni oldini olishda, asosan, yoshlarni oila ilmiga o‘rgatish maqsadga muvofiqdir. Ularda oila muqaddas qo‘rg‘on ekanligi to‘g‘risidagi targ‘ibot-tushuntirish ishlarini butunlay yangi bosqichda, ya‘ni noodatiy usul va yondashuvlar asosida olib borish kerak.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review). Shuni ta‘kidlash kerakki, nikohning muvaffaqiyati uchun sanab o‘tilgan deyarli barcha omillar ijtimoiy-psixologik (ular turmush o‘rtoqlarning munosabatlarini tavsiflaydi) va bu tasodifiy emas. Oilani o‘rganishning ijtimoiy-psixologik yondashuvi - bu nikoh muvofiqligini o‘rganishdir. Shu bilan birga, uning individual-psixologik, ijtimoiy-psixologik va ijtimoiy-madaniy kabi darajalari ajratiladi. Ushbu muvofiqlik darajalarining har biri oilaviy hayot siklining turli bosqichlarida o‘ziga xos xususiyatlarga ega.

S.I.Golodning kontsepsiyasiga ko‘ra, nikohning barqarorligi nikohning moslashuvchanligi bilan ta‘minlanadi. Ikkinchisi, o‘z navbatida, yaqinlik (er-xotinning xushyoqishi, moyilligi va erotik mehr-muhabbati) va avtonomiya - er-xotinlarning bir-biridan nisbiy mustaqilligi kabi omillarga bog‘liq bo‘lib, ularning bunday ehtiyojlar va turlari borligini ko‘rsatadi. Muallif tomonidan aniqlangan nikohning xususiyatlari (moslashish, yaqinlik va avtonomiya) turmush o‘rtoqlarning jinsiga va ularning oilaviy hayotining davomiyligiga qarab o‘zgaradi.

Oilaviy munosabatlar borasida yana bir tadqiqotchilardan D.Olson va uning hamkasblari tomonidan ishlab chiqilgan yondashuv oilani o‘rganishda yuqorida qayd etilgan yo‘nalish bilan chambarchas bog‘liq. D.Olson boshchiligidagi ilmiy jamoa qarashlarining mohiyati shundan

kelib chiqadiki, oila ichidagi (nafaqat nikoh) munosabatlar ikki nisbatan mustaqil jihat, oila a'zolarining hissiy bog'lanishi sifatida belgilangan birdamlik bilan tavsiflanadi. bir-biriga va moslashuvchanlik, ya'ni nikoh yoki oila tizimining o'z tuzilishini, rol munosabatlarini va vaziyat yoki rivojlanayotgan stressga javoban ularni boshqaradigan qoidalarni o'zgartirish qobiliyati mavjudligini aytib o'tadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Oilani tahlil qilishning ijtimoiy-psixologik yondashuvi reproduktiv va tarbiyaviy kabi o'ziga xos funksiyalarni ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Agar oilaning birinchi funksiyasi, xususan, turmush o'rtoqlarning reproduktiv munosabatlari, ularning reproduktiv xulq-atvori motivatsiyasi va bu sohada ijtimoiy siyosat yetarlicha o'rganilgan bo'lsa, ikkinchi funksiyaga oid ba'zi fikrlar mavjud. Har bir oila o'z mavjudligini tabiiy ravishda, ya'ni turmush o'rtoqlardan birining vafoti tufayli tugatmaydi. Ko'pincha oilaning buzilishi bevalik yoki ajralish natijasida sodir bo'ladi. Birinchisi kam o'rganilgan, ajralish masalasiga kelsak, bu muammo demografiya, sotsiologiya, tarix, etnografiya kabi turli bilim sohalari olimlarining e'tiborini tortadi. Biz ushbu muammoning ijtimoiy-psixologik jihatini yoritishga harakat qilamiz.

Avvalo, ajrashayotgan turmush o'rtoqlarga to'g'ridan-to'g'ri, yopiq savollar orqali ochiladigan ajralish sabablarini nikoh barqarorligiga ta'sir qiluvchi «xavf omillari» deb nomlash mumkin. Ajrashayotgan yosh turmush o'rtoqlarning javoblari shuni ko'rsatadiki, ajralish to'g'risida qaror qabul qilish jarayonida boshqa odamlarning fikri, moddiy jihatlari, yaxshi dam olish va kasbiy o'sish imkoniyati, turmush o'rtoqlardan birining spirtli ichimliklarni suiste'mol qilishi muhim ahamiyatga ega. Ajralishning yana bir muhim masalasi uning protsessual jihatidir. Ushbu muammo bo'yicha xorijiy ma'lumotlarni tahlil qilish ularni jadvalda umumlashtirish imkonini beradi. Jadvalda keltirilgan ajralishning ko'p bosqichlari, bosqichlari, bosqichlari shaxsiydir, individual xususiyatga ega, lekin ayni paytda boshqa odamlar bilan munosabatlarning o'zaro ta'siri va qayta tuzilishi kuzatiladi.

Bundan kam muhim ijtimoiy-psixologik muammo - bu nikohning buzilishi jarayonida er-xotin o'rtasidagi o'zaro ta'sir. Yaqinda ajrashgan turmush o'rtoqlarning pozitsiyalarini ta'kidlashga harakat qilindi:

- begona - ajralishga qarshi bo'lganlar;
- kelishilgan - sherik bilan kelishilgan holda ajralishga qaratilgan;
- avtonomistlar - turmush o'rtog'ining fikrini hisobga olmagan holda ajralish to'g'risida qaror qabul qilganlar;
- passiv - ajralishni ularning irodasiga qarshi sodir bo'lgan narsa sifatida qabul qili. Ushbu tasnifning kamchiliklari shundaki, u turli oilalardan ajrashgan turmush o'rtoqlar so'rovlariga asoslangan.

Ko'pincha yosh turmush o'rtoqlar o'zaro munosabatlarning murakkab aralash uslublariga ega. Shu bilan birga, er va xotinlar boshqa turmush o'rtog'ini oilani ajralishga undaydigan "provokator" deb hisoblashadi. Ularning ikkalasi ham ko'pincha o'zlarida og'zaki faollikni va turmush o'rtog'ida xulq-atvor faolligini qayd etadilar. Ular turmush o'rtog'ining so'zlari va harakatlari bir-biriga zid ekanligiga ishonishadi.

Ajralishning muhim jihati uning oqibatlari bo'lib, uni uchta mustaqil guruhga bo'lish mumkin:

- turmush o'rtoqlar;
- ularning farzandlari;
- jamiyat uchun.

Ko'pincha ajralishdan oldingi davr er-xotinlar tomonidan ajralishdan keyingi hayotdan ko'ra qiyinroq bo'ladi, deb ishonish uchun asoslar mavjud. Xorijiy tadqiqotchilarning ajralishdan oldingi hissiy "ajralish jarohati"ni oshiradigan yoki kamaytiradigan omillar haqida ma'lumotlari mavjud. Keyinchalik, ajrashganlar orasida o'lim, kasallanish (jismoniy va psixologik), o'z joniga qasd qilish ko'rsatkichlari, avtohalokatlar soni va boshqalar kabi noqulay ko'rsatkichlar boshqa oilaviy ahvoldagi odamlarga nisbatan yuqori bo'lib chiqdi. Bu masala bo'yicha keng ko'lamli xorijiy statistik ma'lumotlar mavjud, ammo ajralish fakti va turmush o'rtoqlarning hissiy farovonligi o'rtasida bog'liqlik yo'qligini ko'rsatadigan alohida xorijiy mualliflarning ma'lumotlarini hisobga olmaslik kerak.

Ota-ona oilasining buzilishining bola uchun oqibatlariga kelsak, kundalik ongda ular tabiatan bir ma'noda salbiy ekanligiga ishonch bor. Biroq, empirik darajada bu muammo hali ham yaxshi tushunilmagan. Biroq, ba'zi xulosalarni chiqarish mumkin. Birinchidan, tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, bolalarga kuchliroq salbiy ta'sir ota-onaning yo'qligi yoki ajralishning o'zi emas, balki undan oldingi davr va nikohlararo nizolar bilan birga keladi. Ikkinchidan, ba'zi ayollarning fikriga ko'ra, erning ketishi bolaning ahvoriga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Uchinchidan, o'g'il va qiz bolalarning ota-onaning ajrashishiga munosabatida sezilarli farqlar mavjud. Agar birinchisi ko'proq tajovuzkorlik, qo'zg'aluvchanlik bilan ajralib tursa, ikkinchisi - izolyatsiya, ko'z yoshi, noaniqlik va boshqalar bilan farq qiladi.

Tadqiqot natijalari. Jamiyat uchun oilaning asosiy vazifalari reproduktiv va tarbiyaviydir. Asoslangan fikrga ko'ra, bolalar sonining sezilarli darajada kamligi sharoitida ajralish tug'ilish darajasiga deyarli ta'sir qilmaydi. Shu bilan birga, ajralishning nasldan naslga o'tish deb ataladigan ishonchli statistik ma'lumotlar mavjud.

Oilaviy maslahatning mazmuni uning turi, oilaning yoshi, o'ziga xos muammolari va mijozlarning ehtiyojlariga e'tibor qaratish bilan belgilanadi.

Nikohdan oldingi nikoh bosqichidagi oilaning eng muhim xususiyatlari kelajakdagi nikohning barqarorligiga ta'sir qiluvchi omillardir («xavf omillari» deb ataladi). Bu boradagi mahalliy va xorijiy tadqiqotlar natijalari jadvalda aniq aks ettirilgan.

Nikoh barqarorligiga ta'sir etuvchi nikohgacha bo'lgan omillar:

Bevosita bog'liq	Nikoh barqarorligi bilan teskari korrelyatsiya
1. Erining oliy ma'lumoti 2. Butun oilaning ijtimoiy mavqei 3. Respondentlarning ota-onalarining oilaviy hayotidagi muvaffaqiyatlarini ijobiy baholashi 4. Nikohdan oldin tanishish, uchrashish muddati haqida 5. Bir-birining o'zaro ijobiy birinchi taassurotlari 6. Ish, o'qish vaziyatida tanishish 7. Uchrashuv davri (bir yildan bir yarim yilgacha) 8. Erkakning turmush qurish tashabbusi 9. Qisqa (ikki haftagacha) muhokamadan so'ng nikoh taklifini qabul qilish 10. Nikohni ro'yxatdan o'tkazishni to'y marosimlari bilan birga olib borish	1. Eraklar va ayollar uchun nikohning erta yoshi 2. Nikohning kech yoshi 3. Xotinning yoshi erining yoshidan kattaligi 4. Xotining oliy ma'lumoti 5. Xotinning eridan yuqori ma'lumotga ega bo'lishi 6. Er-xotinlarning ijtimoiy mavqeyining farqi 7. Er-xotinning demografik jihatda farqi 8. To'liq bo'lmagan oilada ta'lim 9. Bo'lajak turmush o'rtoqlardan aka-uka (singillar) yo'qligi 10. Tanishuv paytida munosabatlarning beqarorligi 11. Nikohdan oldingi homiladorlik 12. Ota-onalarning nikohga salbiy munosabati 13. Er- xotinlar millatining farqi

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, bir nechta haqiqiy ijtimoiy-psixologik omillar mavjud («ijobiy» dan - bular 3, 5, 8, «salbiy» dan - 10 va 12). Ammo shuni yodda tutish kerakki, ajralish ehtimoli ko'p jihatdan kelajakdagi turmush o'rtoqlarning ijtimoiy-demografik xususiyatlariga (nikoh yoshi, ta'lim darajasi, ota-onaning oila tuzilishi va boshqalar) emas, balki «refraksiya» ga bog'liq bo'lib, bu parametrlarning inson ongida, uning munosabatida, qadriyat yo'nalishlarida mujassamlanadi.

Oila hayotining navbatdagi katta bosqichi bu oilaviy hayotning o'zi bo'lib, u asosan bolalarning tug'ilishi va tarbiyasi bilan bog'liq bo'lib, u o'z navbatida nikohlararo munosabatlarning xususiyatlaridan ajralmasdir. Bu o'rinda nikoh barqarorligiga ta'sir etuvchi «xavf omillari»ni ham aytib o'tish mumkin. Oilaviy ajrimlar bugungi kunda dolzarb muammo, jamiyatimizning og'riqli nuqtasiga aylanib ulgurdi. Yurtimizda jar yoqasiga kelib qolgan oilalarni asrab qolishga, bolalarni tirik yetim, onalarni to'l qilmaslikka jiddiy e'tibor qaratilyapti. Mahalla faollari, diniy ulamolar, ma'naviyat va ma'rifat targ'ibotiga daxldor tashkilotlar va keng jamoatchilik sa'y-harakatlariga qaramay, afsuski, oilaviy ajrimlar soni keskin kamaymayapti. Shu o'rinda bir savol tug'iladi: Xo'sh, nega ajrimlar, oilada nizoli holatlar vujudga kelyapti? Oqibatlari o'rganilganda, oilalarning ajralib ketishiga moddiy yetishmovchilik, uchinchi shaxs aralashuvi, befarzandlik, jufti haloliga xiyonat, uzoq vaqt birga yashamaslik, o'zaro bir-birini tushunmaslik sabab bo'layotgani oydinlashadi. Tan olish kerak, oilalarning buzilib ketishiga qaynona-kelin munosabatlarining yomonlashuvi, achinarlisi, jahl ustida aytilgan birgina achchiq gap ham sabab bo'lmoqda. Qolaversa, ajrashish holatlari oilalardagi kelishmovchiliklar, o'zaro muhabbatning yo'qligi, fe'l-atvorning to'g'ri kelmasligi, er yoki xotinning kasalligi, achinarlisi, ayrim yigitlarning ichkilikbozlik, giyohvandlikka berilib ketishi yoki boshqa ayollar bilan hayot kechirishi natijasida ham kelib chiqmoqda.

Xulosa. Oila tinch, mustahkam, halol-pok bo'lsa, jamiyat ham osoyishta va farovon bo'ladi. Jamiyat ravnaqi oila ravnaqi bilan chambarchas bog'liq. Oilani davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, ularni har tomonlama jamiyatning asosiy bo'g'ini sifatida barqarorligini ta'minlash har bir mamlakatning doimiy e'tiborda bo'ladigan ustuvor yo'nalishlardan biri sanaladi.

Turmushimiz tobora farovonlashayotgan paytda oilalar mo'rtlashayotgani, oilaviy ajrimlarning birmuncha ko'payib borayotganligi tashvishlanarli holat. Buning oqibatida qanchadan qancha oilalarning obro'si to'kilmoqda. O'rtadagi farzandlar tirik yetim bo'lib, bechora farzandlar ushbu holatdan sarson va sargardon bo'lib, nima qilishni bilmay qolmoqda. Otasiga boray desa ona norozi, onasiga boray desa ota ruxsat bermaydi. Bola ikki o'tni orasida qolib, bir qancha mashaqqatlarga duch kelmoqda. Natijada esa bolaning tarbiyasi buzilmoqda. Ota-ona ajrimi aksar hollarda farzandni noqobil bo'lib voyaga yetishiga sabab bo'lmoqda. Ruhiiy iztiroblar bolaning sog'lom voyaga yetishiga salbiy ta'sir qiladi. Qalbi butun umrga kemptik bo'lib qoladi. Afsuski, qarovsiz qolayotgan, ota-onasi bor ba'zi bolalarni mehribonlik uylariga topshirish holatlariga ham duch kelinmoqda.

Oilalarning parokanda bo'lishi, oilaviy ajrimlarning zarar va ziyonlari haqida rivoyatlarda misollar tariqasida keltirilgan. Imom Muslim rivoyatida bir oila buzilishi sababli ko'plab musulmonlarning o'rtalarida dushmanchilik paydo bo'lishi, shuning uchun ham Shaytonni eng xursand qiladigan ish — oila buzilishidir deyilgan. Bu haqda hadisda shunday deyiladi: Jobir roziallohu anhudan rivoyat qilinadi: «Nabiy sallallohu alayhi vasallam: «Iblis o'z taxtini suv ustiga quradi va o'z lashkaridan guruhlarini yuboradi. Ularning eng ko'p fitnatchisi, unga eng yaqinidir. Birisi kelib «undoq qildim, bundoq qildim» deydi. U bo'lsa «hech narsa qilmabsan!» deydi. Keyin boshqa biri kelib «uni qo'yarda qo'ymay xotini bilan orasini buzdim» deydi. U esa o'shani o'ziga yaqinlashtirib «Ha! Balli! Qanday ham yaxshisan!» deydi», dedilar.

Oiladagi muhitning sog'lomligi avvalo ayolga bog'liq bo'lganidek, jamiyatdagi ma'naviy

muhitning sog'lomligi bevosita oilaga va oila tarbiyasiga ma'sul bo'lgan onaga bog'liqdir. Bo'lajak onalarimiz esa hozirgi kunning yosh qizlaridir. Qomusiy olimlarimizdan biri Abu Abdulloh Rudakiyning "Qaysi bir millatni yakson qilmoqchi bo'lsangiz, ularning qizlarini - bo'lajak onalarni tarbiyadan chiqaring. Qaysi bir millatni yuksaltirmoqchi bo'lsangiz, ularning qizlarini - bo'lajak onalarini chiroyli tarbiyaga, go'zal axloqqa o'rgating" degan fikri hozirgi kunning ham dolzarb mavzularidandir. Millatning qizlari ilmi, tarbiyali hamda aqlli, oilaviy hayotga nisbatan har tomonlama tayyor bo'lsa, oiladaga muhit ham sog'lom va oila mustahkam, farovon bo'ladi. Shuning uchun qizlarning oilaviy hayotga ma'naviy-psixologik tayyorgarlik holati, ularning psixologik yetukligi muhim ahamiyatga egadir.

Oila mustahkamligi jamiyat mustahkamligining garovi ekan, bu borada oilaviy ajrimlarga yetaklovchi omillarni tahlil etishning hayotiy ahamiyati bor. Oilaviy ajrimlarning salbiy oqibatlarini ko'pchilik, ayniqsa, katta yoshdagilar yaxshi tushunadi. Shu bois har bir insonning suyanchi sanaluvchi bu muqaddas dargohga darz yetmasin, deymiz.

Kezi kelganda oilaviy ajrimlarning yana boshqa omillari haqida ham fikr-mulohaza yuritsak. Aytaylik, oilalarning bir-biriga mos emasligi (lo'nda qilib aytganda, teng-tengini topmaganligi) ham ajrimlarni yuzaga keltiradi. Ya'ni kuyovning oilasidagi hayot tarzi kelinnikiga umuman o'xshamaydi. Ularning hayotga munosabati, dunyoqarashi, fikrlashi, moddiy imkoniyatlari butunlay farq qiladi. Oxir-oqibat kelishmovchilik, o'zaro janjal, dilxiraliklar ro'y beradi va bu holat ajrim bilan yakunlanishi ham hech gap emas. Bunday vaziyatda ota-onaning bir umr yiqqan-terganlari, to'yga qilgan xarajatlari, hattoki, shirindan-shakar farzandlar ham ko'zga ko'rinmay qoladi.

Urf-odatlar, qaynonaning kelinga soliq solishi, kuyovning esa kelin tomondan mulk ta'ma qilishi, kelinlarning ota uyiga "gap tashishi", telefon va ijtimoiy tarmoqlar, yoshlarning na fikrlash, na pul topish borasida mustaqil emasligi, yigitlarning o'z so'zini o'tkazishga harakat qilishi, qizlarning esa "xo'p"dan yiroqligi, diniy bilimdan bexabarlik, o'zaro hurmat tushunchasining yo'qolishi, besabrlik, aybini tan olmaslik kabilar ham ko'p hollarda ajrimlarga sabab bo'layotganini ham tahlillar ko'rsatmoqda.

Er yoki xotinning uzoq muddat chet davlatlarda bo'lishi ham oraga sovuqchilik tushishi, oilalarga darz ketishiga olib kelmoqda. Haddan tashqari rashk qilish, bir-biriga ishonchsizlik ham ajralish sabablaridan biri.

Yoshlar kelin-kuyovlik haq-huquqlari, burch va mas'uliyatlarini yaxshi bilmasliklari, oilaviy madaniyatni tushunmasliklari, umuman olganda yoshlarning oila munosabatlariga tayyor emasliklari oila buzilishiga asosiy sabab hisoblanadi. Oila qurish, uni yuritish qanday amalga oshirilishi, oila a'zolarining bir-birlariga munosabati qay tarzda bo'lishi haqida muqaddas dinimiz ta'limotlaridan xabardor bo'lish oila mustahkamligining omilidir. Albatta, har bir narsani bilib, uning mazmun-mohiyatiga tushunib yetib, bilim asosida olib borilishi ko'p yaxshiliklarga sabab bo'ladi. Oila munosabatlari juda nozik va murakkab bo'lib, nihoyatda ehtiyot bo'lish, unga jiddiy qarash lozim. Farzandlarimizning faqat moddiy jihatlari emas, balki ma'naviy dunyosiga ko'proq e'tibor berishimiz zarur.

Muammoli oilalar bilan maslahat faoliyatini tashkil etishning eng samarali texnologiyalari, shakllari va usullari sifatida quyidagilarni aytib o'tishimiz mumkin:

- homiylik ostidagi oilalar a'zolari uchun joylarda maslahatlar;
- maslahat suhbatlari, shu jumladan telefon orqali;
- biblioterapiya elementlaridan foydalanish, ertak terapiyasi, art terapiya;
- "Oila haykali", "Oila surati" metodologiyasi;
- o'yin usullari.

O'zbek oilasining taraqqiyoti va barqarorligi, nikohning qadriyat sifatida avlodlardan-avlodga o'tib kelish jarayoni tadrijiy tamoyillarga, jamiyat taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlariga bog'liq holda ro'y beradi. Shuning uchun ham jamiyat taraqqiyotiga doir tamoyillar va

qadriyatlar oilalar rivojining ma'naviy-mafkuraviy asosiy rolini o'ynaydi deb ayta olamiz.

Adabiyotlar:

1. <https://www.gazeta.uz/oz/2021/03/06/divorce/>
2. Jabborov I. O'zbeklar: turmush tarzi va madaniyati. Toshkent: 2003.- B. 67-95. – 208 b.
3. Akramova F. Oiladagi zo'ravonlik profilaktikasi va ijtimoiy-psixologik reabilitatsiyasi: Monografiya. – Toshkent: «Lesson-press» nashriyoti, 2021.
4. Andreyeva G.M. Социальная психология. - М.: Аспект Пресс. 2010.
5. Andreyeva T.V. Семейная психология. - М., 2004.
6. Davletshin M., Shoumarov G'. Zamonaviy o'zbek oilasi va uning psixologik xususiyatlari // O'zbek oilasining etnopsixologik muammolari mavzusidagi Respublika ilmiy amaliy anjumani ma'ruzalarining qisqacha bayoni. – Toshkent, 1993.
7. Davletshin M.G. Oiladagi nizolar psixologiyasi va uni bartaraf etish yo'llari // O'zbek oilasining etnopsixologik xususiyatlari. Respublika ilmiy-amaliy anjumani, ma'ruzalarining qisqacha bayoni. - Toshkent: 1993.
8. G'oziyev E. Oliy maktab psixologiyasi. «O'qituvchi», T.: 1997.